

Vrijzinnige Gemeente Zierikzee - Zondag 27 oktober 2024
Toespraak Franck Ploum – gelezen Lucas 17,11-19

1.

Jezus is onderweg. Maar u weet dat onderweg zijn in de evangeliëverhalen nooit zonder betekenis is. Het onderweg zijn is niet zo maar willekeurig. Jezus gaat de weg naar Jeruzalem, want daar moet hij zijn, in het centrum van de religieuze en wereldlijke macht. In de vier evangeliën gaat Jezus echter niet vier keer dezelfde weg. Kennelijk zijn er vele wegen die naar Jeruzalem leiden.

Lukas heeft een wel heel bijzondere route voor Jezus uitgestippeld. Hij laat hem exacte dezelfde route lopen, als het Romeinse Legioen dat in het jaar 70 Jeruzalem vernietigd heeft. Jezus volgt die route van verderf en onderdrukking, maar met een totaal andere boodschap: kies het leven, sta op tot bevrijding van jezelf en anderen, kom in verzet tegen de onderdrukking en keer daarbij terug naar de God van de Tora: heb lief, doe recht, wees naaste van de minste medemens.

Op die weg komt Jezus in al die gebieden die onderworpen zijn door Rome. Joden die gedwongen werden de Romeinse keizer te aanbidden, dingen te doen die volgens de Tora niet mochten, goden te vereren die volgens de Tora niet konden bestaan. Behalve Joden woonden er in de gebieden ook mensen van niet Joodse komaf. Zij waren in de loop der eeuwen daar terecht gekomen door al dan niet gedwongen migratie en deportatie. Veel van die 'nieuwe bewoners' waren wat we in de godsdienstsociologie van vandaag noemen 'bricolage' gelovigen of syncretisten: ze vermengden de religie uit hun land van oorsprong met de joodse gebruiken en ontwikkelden zo hun eigen gebruiken en rituelen.

Gedwongen deportatie en migratie is een bewuste strategie om veroverde gebieden niet alleen fysiek te onderwerpen, maar ook cultureel en religieus in je macht te krijgen. Het gebeurde in 722 in Samaria en Galilea toen het gebied door de Assyriërs onder de voet werd gelopen. Het gebeurde in de Tweede Wereldoorlog met de Joden in Europa, ze werden gedeporteerd naar Getto's en later naar de vernietigingskampen, hun eigendom en huizen werden toegewezen aan handlangers van de nieuwe macht. Het gebeurde in voormalige Joegoslavië, het gebeurt in de bezette gebieden in Palestina, het gebeurt steeds opnieuw, tot op vandaag.

Maar andersom gebeurt het ook. In Indonesië werkt de regering sinds enkele decennia aan een bewuste migratiepolitiek richting Nieuw-Guinea. Dat gebied, ooit gekoloniseerd door Nederland, en tijdens de onderhandelingen over de onafhankelijkheid van Indonesië cadeau gedaan als wisselgeld aan Indonesië. Indonesië was en is echter volstrekt niet geïnteresseerd in de Papoea's. Ze willen de bodemschatten, de grondstoffen: zilver, ertsen, aardolie, vloeibaar aardgas, vis en tropisch hardhout. De oorspronkelijke bewoners worden achtergesteld, gezien als tweederangsburgers, er worden geen voorzieningen aangelegd en het onderwijs op

het eiland is slecht. En vanuit de andere eilanden worden door de regering mensen gestimuleerd naar Nieuw-Guinea te verhuizen, met belofte van een baan, een huis en een bonus bovenop hun inkomen. Zo worden de Papoea's straks ook nog een minderheid op hun eigen eiland en minderheid, zonder werk, zonder status, zonder toekomst. Migratie als middel tot onderdrukking en repressie.

2.

Het verhaal over de tien melaatsen is een variatie op een ouder verhaal dat bij evangelist Marcus te vinden is (Mc 1,40vv). Bij Marcus is er echter sprake van één melaatse die genezen wordt en opgeroepen om zich te tonen aan de priester. Lukas verbindt aan dit verhaal een centraal thema uit zijn evangelie: het herstel van de stammen van Israël. Het getal tien mogen we lezen als een verwijzing naar de tien stammen van Israël die ooit het gebied van Samaria en Galilea bevolkten.

Het is een verhaal over onreinheid. Immers bijna allen die in gebieden wonen die al eeuwen bezet zijn, onderdrukt worden, waar mensen dingen moeten doen die niet bij hen horen, waar afgodendienst en godsdienst vermengd worden, daar zijn mensen – tenminste in de ogen van de Tora, onrein. Dat wil zeggen: ze mogen geen deelhebben aan de eredienst. Om de ernst van de onreinheid weer te geven wordt het beeld gebruikt van een fysieke aandoening: melaatsheid, lepra, een huidziekte, die verminkt en onherkenbaar maakt.

Het boek Leviticus schrijft over huidziekten het volgende: 'Wie aan huidziekte lijdt, moet in gescheurde kleren lopen, zijn haren los laten hangen, zijn baard bedekken en roepen: onrein, onrein! (Lev. 13,45). Het boek Leviticus besteed veel aandacht aan dermatologie. Hoofdstukken lang staan er verwijzingen, aanwijzingen en regelgeving over wat te doen en hoe om te gaan met aandoeningen aan de huid. Dat had enerzijds te maken met de angst voor besmetting – mensen werden daardoor onaanraakbaar - en anderzijds met de reinheidsvoorschriften: iemand die onrein is, is niet zo zeer 'vies' maar is ongeschikt voor de eredienst. Wie onaanraakbaar is en ongeschikt voor de eredienst staat maatschappelijk en religieus buitenspel, is definitief verworpen.

Ook in onze ogen is de huid van groot belang. We smeren, verzorgen, verfraaien en versieren wat af. Onze huid, zeker gezicht en handen zijn ons visitekaartje, het eerste contact, de eerste indruk, het eerste 'gezicht'. Wat zou het voor ons betekenen wanneer onze huid niet meer gezien zou mogen worden? De jongeren van de grote brand Volendam tijdens de millenniumwisseling, de albino's in Afrikaanse landen. We kennen de verhalen van sociale uitsluiting, van het voortdurend aangestaard worden op straat, we kennen de rituele moorden op de albino's van horen zeggen. En laten we eerlijk zijn, we herkennen het zelf natuurlijk ook, wanneer we op straat iemand tegenkomen met een grote wijnvlek of een beschadigde gezichtshuis, of je wilt of niet, je ziet het en je kijkt ernaar.

Onze huid is niet alleen ons eerste aangezicht, ook is het 't grootste orgaan dat we bezitten, het omkleedt ons volledig, het omhuld ons hele wezen en daarmee beschermt het ons van wat buiten ons is en tegelijk verbindt het ons daarmee. Een beschermende en verbindende laag die zeer gevoelig is. Een aanraking, een streling, erotische tinteling, kippenvet van schoonheid, maar ook de schrik, het samentrekken wanneer aanraking oud zeer, pijn, verdriet, misbruik opnieuw oproept. Wat zou het voor ons betekenen wanneer we onaanraakbaar zouden zijn, wanneer er niemand meer zou zijn die een hand, een vinger, een arm naar ons zou uitsteken? 'Huidhonger' is een term die we nog al eens horen, als gesproken wordt door of over mensen die zelfden worden aangeraakt, een knuffel ontvangen of een arm om hun schouder voelen.

3.

Onze huid verbindt binnen met buiten, innerlijk en uiterlijk. Kinderen leren al jong via tasten en voelen en proeven hun innerlijke leefwereld en de wereld om hen heen te verkennen en te verbinden. Van de kinderarts en psychotherapeut Winnicott weten we dat op iets oudere leeftijd knuffels en doekjes in dat verbindingsproces een hele belangrijke rol spelen. Hij introduceerde het begrip 'transitionele ruimte', de knuffel, het kroeldoekje dat als het ware een overgangsruiimte creëert tussen binnen en buiten. In die tussenruimte vindt de verbinding plaats. Maar naarmate we volwassen worden verdwijnen de hulpmiddelen en leren we – tenminste bij een gezonde volwassenwording – die verbinding op eigen kracht te maken. We leren te onderscheiden wat bij ons hoort en wat niet, wat we binnen willen laten en wat we vooral buiten willen houden.

We raken echter in verwarring wanneer dat niet meer lukt, wanneer ons innerlijk en het uiterlijk niet meer met elkaar in overeenstemming zijn. Intrinsiek wil je goed zijn, maar je ontmoet voortdurend mensen die daar misbruik van maken. Je verlangt naar liefde, maar valt in handen van een loverboy. Je wilt leven volgens bepaalde normen en waarden, maar je omgeving maakt het je onmogelijk om ze inhoud te geven. Je leeft vanuit een godsbesef met alles wat daarbij hoort aan ritueel en uitingsvormen, maar jouw geloof wordt door je omgeving onderdrukt, belachelijk gemaakt, of zelfs verboden.

Is dat laatste niet de situatie van het volk Israël in de tijd van Jezus? Vernietigd, buitenspel gezet, onrein door vreemde overheersing, onaanraakbaar geworden door onderdrukking en geweld? In de Talmoed, het joods commentaar op de Schrift, wordt daarom het begrip 'melaats' ook gebruikt voor het volk Israël dat bedreigd wordt door de machten rondom haar: Babel, de Grieken/het hellenisme, Rome.

Wat hoort intrinsiek bij ons en wat is bewust, maar veelal onbewust, ons innerlijk van buitenaf binnengedrongen? Kunnen wij nog anders over onszelf denken dan televisieprogramma's en reclame ons voorspiegelen. Dat we alleen gelukkig zijn wanneer ons huidje gaaf en mooi is, dat we toch echt niet verder kunnen leven zonder

die nieuwe auto, het nieuwste model telefoon. Dat wij pas mens-zijn als wij consumeren. Want consumeren is goed voor jezelf zorgen is jezelf ontwikkelen, is gelukkig worden. Dat soort neoliberale mantra's zijn bij ons allemaal, zonder uitzondering, ook bij mij, ons systeem binnengeslopen en wij zijn het gaan geloven. We zijn er mee besmet. In de meest verworden variant van dit denken zijn mensen niet meer dan consument, of kostenpost, of nog erger, handelswaar, objecten waarmee je kunt doen wat je wilt.

4.

Is er dan nog genezing mogelijk? Iets dat zo ongeneeslijk is, zo zegt de schrift, kan alleen door God zelf gekeerd worden. Alleen bij God is het onmogelijke toch mogelijk. Juist daarom staat in het boek Leviticus geschreven dat iemand die genezen is van een huidziekte zich moet gaan tonen aan de priesters in Jeruzalem, in het heiligdom.

Genezing van melaatsheid is in de Schrift dan ook altijd beeld van het visioen. Dat ondanks alles een nieuwe toekomst denkbaar is, dat uit onaanraakbaarheid toch gemeenschap van mensen kan ontstaan, waarin mensen elkaar niet beconcurreren of als consument zien, maar voor elkaar zorgen en opkomen. Dat uit totale uitzichtloosheid toch een nieuwe wereld komen zal: koninkrijk Gods. Om die mogelijke nieuwe toekomst aan te kondigen laat Lukas Jezus de route volgen van de Romeinen. Onderdrukking en verderf horen niet bij die nieuwe door God gedroomde wereld.

Uitgerekend een Samaritaan herkent dit. Zij die door de anderen met de nek werden aangekeken, zij die tot de meest onreinen werden gerekend. Niet voor het eerst gaan zij voorop en worden tot voorbeeld gesteld door Jezus. Eerder gebeurde dat in Lukas 10, met de man die handen van rovers was gevallen en die een naaste vond, niet in de meest reinen, de levieten en de priesters, maar in een Samaritaan.

'Ga je aan de priesters laten zien.', En daarna keerde alleen de Samaritaan terug. De anderen pakten hun oude leven weer op. De Samaritaan verbond zich met huid en haar aan een nieuwe toekomst, waarin innerlijk en uiterlijk met elkaar in overeenstemming zijn. Dat lijkt het verschil tussen de bevrijdende woorden van Mozes, profeten en Tora alleen horen en in te zetten voor je eigen geluk, of ze te horen, door je huid binnen te laten dringen, te internaliseren, ze je eigen maken, en je zo te reinigen van alles wat aan ons kleeft aan onechtheid, wat aangepraat is en wat eigenlijk niet bij ons hoort.

Wanneer dat laatste gebeurt zijn we klaar voor een nieuwe toekomst en wordt onze levensweg, in de bijbel de weg naar Jeruzalem een route van bevrijding voor mens en wereld. Zeg amen zo zij het.

